

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ
ΤΗΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΤΗ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

των

Ελένης Ι. Αργυροπούλου και
Στέφανου Χρ. Κουμαρόπουλου

Φεβρουάριος 2025

**Η συμβολή του Καθηγητή
Αλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου
στη Διδακτική των Μαθημάτων
της Ποιμαντικής Θεολογίας¹
στη Θεολογική Σχολή
του Πανεπιστημίου Αθηνών**

[Όταν παίρνει κάποιος μια εντολή διδασκαλίας αφού έχει θέσει υποψηφιότητα για την ανάδειξη του σε ένα γνωστικό αντικείμενο της Θεολογίας, έχει ήδη «τα εχέγγυα» για να αναλάβει την διδασκαλία του γνωστικού αντικείμενου για το οποίο εξελέγη. Έχοντας εξασφαλίσει **το τι**, εναπόκειται να δει πώς θα το εκτελέσει. Διερωτάται, δηλαδή, για **το πώς** θα διδάξει τις παραδόσεις του. Εκεί έχει ήδη εμπειρία από το πώς διδάχθηκε το αντικείμενο το οποίο μέλλει αυτός να διδάξει, καθώς τα έμαθε καθώς θα τα διδάξει. Αν όμως δεν έτυχε να έχει υποδειγματικούς διδασκάλους ή αδιάφορους στο πώς θα εκφέρουν το **τι**, αναζητά τρόπους και μεθόδους που θα κάνουν πιο ευέλικτη και αποτελεσματική την διδασκαλία του, δηλαδή για το πώς δέον γενέσθαι. Την διδακτική που χρησιμοποίησα κατά καιρούς για την διδασκαλία μαθημάτων για τα οποία εξελέγην, αλλά και για όλα όσα κατά καιρούς μου ανατέθηκαν, παρακάλεσα δύο εκλεκτούς φοιτητές μου, αλλά και μετά ταύτα στενούς συνεργάτες μου, τον κ. Στέφανο Χρ. Κουμαρόπουλο και την κ. Ελένη Ι. Αργυροπούλου από την εμπειρία της διδασκαλίας των μαθημάτων μου να περιγράψουν και να αποτιμήσουν τον τρόπο, τις μεθόδους τις τεχνικές που χρησιμοποίησα κατά καιρούς για να μεταφέρω τις γνώσεις στο φοιτητικό μου ακροατήριο. Και οι δυο, ο πρώτος με διδακτορικό Θεολογίας και η δεύτερη με μεταπτυχιακές σπουδές Ποιμαντικής Θεολογίας και Αγωγής, επιμελείς και προσεκτικοί, αποτύπωσαν με κριτική απόσταση τις εμπειρίες τους από αυτή την διδασκαλία. Σε ξεχωριστό σημείωμά του, που θα ακολουθήσει ο κ. Γεώργιος Σκλίας Μ.Θ., στυλοβάτης του ιστοτόπου Διαποίμανση, αποτυπώνει τη διδακτική μου στον ευρύτερο χώρο της Επικοινωνιακής Θεολογίας. Είναι, νομίζω, η ώρα στο τέλος αυτής της επίπονης προσπάθειας των συνεργατών μου να εκφράσω ένα μεγάλο **ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ**, και να προσυπογράψω αυτά που η μνήμη και η οξυδέρκειά τους συγκράτησε από τις Παραδόσεις μου. Θέλω επίσης να ευχαριστήσω τρεις παλαιές μου φοιτήτριες την Χρυσούλα Χατζηλία, την Μαρία Σταματοπούλου και την Μαρία Πάνου, οι οποίες θέλησαν να στείλουν σημειώματα με τις εντυπώσεις τους από την διδασκαλία μου. Είμαι ευγνώμων για την αποτίμησή τους αυτή και κρατώ στην καρδιά μου τον καλό τους λόγο.

Αλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος,
Ομότιμος καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών]

¹ Για μια συνθετική αποτύπωση του τι είναι Ποιμαντική Θεολογία ο αναγνώστης ας ανατρέξει στο σύγγραμμά του [Επιστήμη και Τέχνη της Ποιμαντικής](#), Αθήνα 1998 και 2019.

Η Διδακτική της Ποιμαντικής

της Ελένης Ι. Αργυροπούλου

Τελευταία γίνεται πολύς λόγος για το πώς οι πανεπιστημιακοί διδάσκαλοι θα ανταποκριθούν στις διδακτικές ανάγκες των φοιτητών. Μάλιστα, προτείνεται ένα είδος παιδαγωγικής προετοιμασίας για τις μεθόδους, τις τεχνικές και τους τρόπους διδασκαλίας του αντικειμένου στο οποίο έχουν εκλεγεί. Δεν είναι αυτονόητη η διδακτική ικανότητα για την μεταφορά στο ακροατήριο του γνωστικού αντικειμένου. Μπορεί να είναι άρτια καταρτισμένοι στο αντικείμενό τους αλλά να υστερούν ως διδάσκοντες. Για το πώς θα στοιχειοθετηθεί μια Παιδαγωγική της διδασκαλίας των πανεπιστημιακών δασκάλων είναι ένα ζητούμενο το οποίο χρήζει προσοχής και σκέψεως. Άλλωστε, βλέπουμε την πρόνοια που λαμβάνει το Πανεπιστήμιο για να καταρτίσει τους μέλλοντες να διδάξουν στην Μέση Εκπαίδευση και προβλέπει ειδικά μαθήματα παιδαγωγικής προσεγγίσεως των αντικειμένων που πρόκειται να διδαχθούν (φιλόλογοι, καθηγητές βιολογικών μαθημάτων φυσικής κ.λπ.).

Έρευνες, εργασίες, στρογγυλά τραπέζια έχουν διοργανωθεί πολλά τα τελευταία χρόνια ως προς αυτή την κατεύθυνση. Αναφέρουμε ακροθιγώς κάποια συμπεράσματα από Συνέδριο που έλαβε χώρα το 2018². «Η συγκέντρωση και ανασκόπηση όλων των σκέψεων και προτάσεων που κατατέθηκαν συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι η Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική μπορεί να αποτελέσει ένα ισχυρό μέσο αναβάθμισης της Ελληνικής Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, με την προϋπόθεση ότι: α) τα πανεπιστημιακά ιδρύματα επενδύουν στην συνεχή βελτίωση των παιδαγωγικών προσόντων τού προσωπικού τους, και β) οι πανεπιστημιακοί καθηγητές έχουν τη και βούληση τα απαραίτητα κίνητρα να ασχοληθούν με την διδασκαλία και τη μάθηση βασίζοντας τις επιλογές τους σε επιστημονικά δεδομένα και στην καταξιομένη εκπαιδευτική εμπειρία».

Στην περίπτωση της Διδακτικής του μαθήματος της Ποιμαντικής Θεολογίας μπορούμε να διατυπώσουμε κάποιες προτάσεις εκ των υστέρων, βάσει μιας δεδομένης μιας δεδομένης διδακτικής εμπειρίας έτσι όπως την εφάρμοσε ο καθηγητής Αλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος και αποδέχτηκαν την χρησιμότητά της οι φοιτητές και οι φοιτήτριες που είχαν την ευκαιρία να τον ακούσουν επί έτη στις παραδόσεις του και λοιπές μορφές διδακτικών

² Η διδασκαλία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: αναστοχαστική και βιωματική προσέγγιση της Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής: [Teaching in tertiary education: reflective and experiential approach of University Pedagogy], Πρακτικά εργασιών: 2^{ου} Διεθνούς Βιωματικού Συνεδρίου Εφαρμοσμένης Διδακτικής [ed] Spyros Kioulianis ; Annoula Pascalidou; Anastasia Panagiotou; Anastasia Georgiadou, Scientific&Cultural Association "Educational Circle", 2018, p. 665-685)

εκδηλώσεων. Μερικές από τις δράσεις, οι οποίες χαρακτήρισαν την διδακτική του μέθοδο ήταν οι εξής:

- Ποιμαντικές επισκέψεις σε ιδρύματα, νοσοκομεία, ενορίες.
- Εμπλουτισμός των παραδόσεων με οπτικοακουστικά μέσα.
- Ασκήσεις και φροντιστήρια ποιμαντικού ενδιαφέροντος, όπως Γνώρισε τον εαυτό σου, Γνώρισε τον Άγιο σου, Γνώρισε την Ενορία σου. Θεραπευτικός τουρισμός και Πνευματική Γεωγραφία.
- Ομαδικές εργασίες.
- Επισκέψεις σε εκθέσεις τέχνης, θεατρικές παραστάσεις, όπως «Τα επτά θανάσιμα αμαρτήματα» του Μπρεχτ, «ο Γάμος» της Βάσως Σολωμού – Ξανθάκη, κινηματογραφικές προβολές
- Προσκλήσεις άλλων επιστημόνων και ανθρώπων της εμπειρίας να διδάξουν στο πλαίσιο των μαθημάτων του.
- Συγκρότηση Θεματικών Βιβλιογραφιών, όπως βιογραφιών, κειμένων, μελετών με ποιμαντικό ενδιαφέρον.
- Εξαιρετική αποδοχή είχε και η πρόταση να αποτυπώνεται το περιεχόμενο μιας παραδόσεως περιληπτικά και διαγραμματικά (Highlights).
- Ένα άλλο μέσον διαδόσεως γνώσεων και πληροφοριών ήταν η πρόταση και η πραγματοποίηση της ιδέας εκ μέρους του Καθηγητού να καλύπτεται η επιφάνεια των τραπεζιών του Σπουδαστηρίου (έναντι του γραφείου του Καθηγητού) με διαφανή πλεξιγκλάς. Αυτά χρησίμευαν εν είδει εκθετηρίου για να προβάλουν θεματικές ενότητες, πίνακες ζωγραφικής, αναγγελίες θεατρικών παραστάσεων και κινηματογραφικών προβολών, εκδόσεις βιβλίων, αναγγελίες συνεδρίων, αναγγελίες εκδρομών ποιμαντικού ενδιαφέροντος και λοιπές εκδηλώσεις. Αυτή την πρωτοβουλία του Καθηγητού θυμήθηκε ο Τριαντάφυλλος Μπολτέτσος, Δρ. Ποιμαντικής Θεολογίας και Μεθοδολογίας γιατί είχε κάνει πολλή εντύπωση στους φοιτητές και τις φοιτήτριες ως πηγή εμπλουτισμού των μαθημάτων. Οι πληροφορίες αυτές εναλλάσσονταν σε τακτό χρόνο αναλόγως της προσφοράς και παρέμεναν εκτεθειμένες για λιγότερο ή περισσότερο χρονικό διάστημα. Υπήρχε φροντίδα για την προβολή της επικαιρότητας και ο εκθεσιακός αυτός χώρος ανανεωνόταν κατά διαστήματα.
- Μαζί με αυτή την ανάμνηση προστίθεται και η *κυκλοφορία εντύπων* όπως η «Ποιμαντική Ενημέρωση» (και «Ψυχολογική Ενημέρωση»), που περιείχαν σχετικές με το μάθημα πληροφορίες και αναρτώνταν στον πίνακα ανακοινώσεων έξω από το γραφείο του Καθηγητή.
- Επιπλέον, η ύπαρξη της *τράπεζας θεμάτων*, που αργότερα έγινε πολύ διαδεδομένο μέσο της εγχώριο εκπαιδευτικό σύστημα, βοήθησε τους φοιτητές να μπορέσουν να διαχειριστούν καλύτερα την ύλη των μαθημάτων και να εντοπίσουν τα καίρια σημεία.

- Μεθοδολογικά, πολύ βοηθητική στη διδασκαλία και την εμπέδωση της ύλης των μαθημάτων, υπήρξε η σύλληψη και η προβολή βοηθητικών *σχημάτων λεκτικών και εικονογραφικών*, όπως π.χ. η κατηγοριοποίηση των **Λειτουργιών** της Ποιμαντικής (**Κοινωνία, Λατρεία, Μαρτυρία, Διακονία**), των γενικών ποιμαντικών **Αρχών** (της **πρόσληψης, της συνεργίας, της φιλοκαλίας, της εμπειρίας**), καθώς και οι **Κατηγορίες** του Ποιμαίνειν (**ποιος και ως τι ποιμαίνει ποιον, πού, πώς, πότε, γιατί, προς τι, σε τι;**)

- Βοηθητικό ήταν και το **σκίτσο** με τον διευθυντή της ορχήστρας που διευθύνει και πολλά ακόμη...³

Το Ποιμαντικό έργο και οι λειτουργίες του ή κουαρτέτο εγχόρδων
(ο διευθυντής ορχήστρας: συντονιστής – πορθμεύς)

- Πάντοτε εύρισκε τρόπους εμπεδώσεως της ύλης, έτσι ώστε η καταχώρησή της να γίνεται με πολλούς τρόπους κατανοητή. Για παράδειγμα στη συλλογή άρθρων του [Ποιμαντική πολλαπλών διαδρομών](#) (Αθήνα 1995), η «κεφαλαιοποίηση» στον πίνακα

³ Σε όλα αυτά τα σκίτσα καθώς και στο σχεδιασμό του [Παιχνιδιού της Ενορίας](#) και σε πολλά άλλα συνέβαλε ο αποσπασμένος στον Τομέα Άγγελος Βαλλιανάτος Δρ. Θ. Βλ. και [Βίντεο στο κανάλι του Ant1 για το Παιχνίδι της Ενορίας](#).

Περιεχομένων υπεδείκνυε και τον τρόπο συγκεντρώσεως επιμέρους κατηγοριών (Εγώ και η Μέθοδος. Εγώ, ο εαυτός μου και ο άλλος. Εγώ και ο Άλλος. Εγώ και οι άλλοι. Εγώ και ο Κόσμος).

- Χρησιμοποιούσε γνωστά μνημοτεχνικά ευρήματα για την απομνημόνευση θεμελιωδών αρχών δράσεως. Για παράδειγμα στην διδασκαλία του μαθήματος της **Εισαγωγής στην Ψυχολογία** αξιοποιήθηκε και προβλήθηκε το αρκτικόλεξο **AIDA**, (Attention=Προσοχή, Interest=Ενδιαφέρον, Desire=Επιθυμία, Action=Δράση), το οποίο παραπέμπει στην όπερα του Giuseppe Verdi AIDA⁴.

ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΜΕ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ

Η αξιοποίηση της τέχνης και της τεχνολογίας

Πάντα μας δίδασκε ως μέλισσες να αξιοποιούμε κάθε μορφή τέχνης και τεχνολογίας στην Ποιμαντική και στην Συμβουλευτική Ποιμαντική και στα άλλα μαθήματά του, πράγμα που αξιοποιούσε ο ίδιος τόσο στην διδασκαλία του όσο και στα κείμενά του. Είναι ένας λάτρης της τέχνης και γι' αυτό μας δίδαξε την αγάπη για κάθε μορφή τέχνης. Επισκεπτόμασταν Εκθέσεις ζωγραφικής (π.χ. ειδικά αφιερώματα στην Εθνική Πινακοθήκη , καθώς και σε ιδιαίτερες καλλιτεχνικές εκθέσεις όπως με τον τίτλο «Γελοιογλυπτική», του κληρικού π. Μανόλη Καλαϊτζάκη), παρακολουθούσαμε μαζί θεατρικές παραστάσεις και άλλες εκδηλώσεις. Με τη διδασκαλία του και την αρθρογραφία του μας έδειχνε τον τρόπο αξιοποίησης της λογοτεχνίας, της τεχνολογίας, της εικόνας, της φωτογραφίας, της πληροφορικής και των νέων τεχνολογιών στον ποιμαντικό και συμβουλευτικό έργο. Ιδιαίτερα μας μιλούσε για την αξιοποίηση της τέχνης στην ποιμαντική και την συμβουλευτική. Άλλωστε όπως έλεγε και ο Γέροντας Πορφύριος *«Η ψυχή του χριστιανού πρέπει να είναι λεπτή, να είναι ευαίσθητη... Όποιος θέλει να γίνει χριστιανός, πρέπει πρώτα να γίνει ποιητής»*⁵.

Εξίσου ενδιαφέρουσες ήταν και οι παραδόσεις μαθημάτων, οι οποίες λάμβαναν χώρα στην αίθουσα οπτικοακουστικών μέσων. Με την πρώτη ευκαιρία το μάθημα εμπλουτιζόταν με την προβολή κάποιου βίντεο παρουσιάσεων και πάντα αυτή η αίθουσα αποτελούσε έναν όμορφο τόπο

⁴ Ευχαριστούμε τον συνεργάτη μας στην ιστοσελίδα Διαποίμανση Δρ. Τριαντάφυλλο Μπολτέτσο για την συνεισφορά του στις τελευταίες έξι παραγράφους στο συγκεκριμένο σημείο του άρθρου.

⁵ Αγίου Πορφυρίου Κουσοκαλυβίτου, Ο Χριστός είναι τον παν, Ι. Μονή Χρυσοπηγής, Χανιά 2015.

συνάντησης για φοιτητές και εκάστοτε καλεσμένους– ομιλητές ξεφεύγοντας από τις συνηθισμένες εικόνες ενός μεγάλου αμφιθεάτρου.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ

Με θεμέλιο την βιωματική εμπειρία και εργαλείο της τις *ποιμαντικές επισκέψεις*⁶, η εμβάθυνση σε θεολογικές έννοιες, αλλά και η συνειδητοποίηση των ποιμαντικών προβλημάτων γινόταν όλο και πιο ουσιαστική.

Προετοιμασία στο αμφιθέατρο λοιπόν και έπειτα επίσκεψη σε κάποιο ίδρυμα π.χ., ή σε ένα νοσοκομείο, όπου η συζήτηση με τους υπεύθυνους και πολλές φορές η άμεση οπτική μαρτυρία προβλημάτων και ανθρώπων σε δυσμενή θέση (ασθενείς, ψυχικά άρρωστοι κ.λπ.) έφερναν αντιμέτωπους τους φοιτητές με το ενδεχόμενο ποιμαντικό πρόβλημα.... Προβληματισμοί εγείρονταν, οι οποίοι καταγράφονταν και δεν έμεναν μόνο στην σκέψη. Υπό την καθοδήγηση του καθηγητή οι καταγραφές αυτές πολλές φορές συζητούνταν στο αμφιθέατρο και πάλι. Ποια η θέση, η πρόνοια της Εκκλησίας μας σε όλα αυτά; με ποιον τρόπο οι μέλλοντες θεολόγοι θα έδιναν ουσιαστική βοήθεια και παρηγορία;

Η βιωματική εμπειρία λοιπόν ήταν μια μέθοδος διδασκαλίας πρωτότυπη για τους χώρους της Θεολογικής Σχολής και σίγουρα ιδιαίτερος ενδιαφέρουσα για τους φοιτητές.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

1. Γνώρισε τον εαυτό σου⁷.

⁶ Ο Καθηγητής έχει κάνει εκτενή αναφορά σε όλα αυτά σε άρθρο του με τίτλο: [Πανεπιστήμιο και ζωή. Άσκηση αυτογνωσίας](#), στο Περιοδικό «Εφημέριος» του 1983 σ. 240-242.

⁷ Βλ. άρθρο του Καθηγητού με τίτλο [Γνώρισε τον εαυτό σου...](#), στο Περιοδικό «Εφημέριος» του 1986 σ. 328-329.

Στις πρώτες επαφές με ένα τμήμα φοιτητών γίνονταν ασκήσεις γνωριμίας του εαυτού μας και των άλλων. Η άσκηση με την ονομασία «γνώρισε τον εαυτό σου και γνώρισε τον στους άλλους» έβρισκε πάντα ευμενή αποδοχή. Η πρωτοτυπία της για τα φοιτητικά έδρανα ήταν αδιαμφισβήτητη και τα αποτελέσματά της ένα ακόμα λιθαράκι για την πρώτη επαφή των φοιτητών με την άσκηση του ποιμαντικού έργου.

2. Γνώρισε την ενορία σου⁸.

Οι φοιτητές στα πλαίσια του μαθήματος της Ποιμαντικής, εφοδιασμένοι με μια συστατική επιστολή έρχονταν σε επαφή με τον εφημέριο της ενορίας τους προκειμένου να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο με τίτλο Ενοριακή Οργάνωση και Ζωή⁹. Τα αποτελέσματα αυτής της γνωριμίας ήταν ενθαρρυντικά και για τις δυο πλευρές. Χαρακτηριστικό ως προς αυτή την φροντιστηριακή άσκηση είναι η κατάρτιση ενός συγκεκριμένου ερωτηματολογίου που έπρεπε ο κάθε φοιτητής να προσκομίσει στην ενορία του και να συμπληρωθεί με τις απαντήσεις του εφημερίου. Μέσω των απαντήσεων ο φοιτητής και η φοιτήτρια ελάμβανε συγκεκριμένες πληροφορίες που πιθανότατα μέχρι τότε να τους ήταν άγνωστες. Για παράδειγμα ποιες δραστηριότητες ελάμβαναν χώρα στην συγκεκριμένη ενορία, ποιο το δυναμικό της, υπάρχουσες ελλείψεις, πρωτότυπες, ενδιαφέρουσες δράσεις κ.τ.τ

3. Γνώρισε τον Άγιο σου¹⁰.

Πρόκειται για την τρίτη Ποιμαντική άσκηση, η οποία αφορά στην γνωριμία του κάθε φοιτητή με τον Άγιο του οποίου το όνομα φέρει. Διερεύνηση του βίου και της διδασκαλίας του Αγίου από ποιμαντική άποψη. Με αυτόν τον τρόπο οι φοιτητές δεν γίνονται κοινωνοί μόνο του βίου του δικού τους Αγίου, αλλά και των Αγίων των άλλων συμφοιτητών τους, ακούγοντας τις φροντιστηριακές εργασίες άλλων στην τάξη. Τελικά οι φοιτητές είχαν την ευκαιρία με αυτόν τον τρόπο να συνειδητοποιήσουν την άμεση διαποίμανσή τους από τους αγίους που φέρουν το όνομα τους, αλλά και την ανάγκη μεταφοράς αυτής της διαδικασίας στο χώρο του σχολείου και της ενορίας.

⁸ Βλ. άρθρο του Καθηγητού με τίτλο: Γνώρισε την ενορία σου, δημοσιευμένο στο Περ. «Εφημέριος»1986, σ. 271.

⁹ Πρόκειται για άρθρο του Καθηγητού δημοσιευμένο στο Περ. «Εφημέριος» 1986, σ. 272-274.

¹⁰ Βλ. άρθρο του Καθηγητού με τίτλο: Γυμνάσματα ποιμαντικά. Γνώρισε τον Άγιο σου... δημοσιευμένο στο Περ. «Εφημέριος»1987, σ. 296-297.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Σημαντικό μέρος στην διδασκαλία του καθηγητή κατείχε το κομμάτι της «Πνευματικής Γεωγραφίας» και πιο συγκεκριμένα η έρευνα που επονομάστηκε «Σχεδίασμα Πνευματικής Γεωγραφίας»¹¹, δηλαδή η συγκέντρωση μιας βιβλιογραφίας σε σχέση με τους Γέροντες, που θα αποτελούσε ένα «εργαλείο εργασίας» για τους φοιτητές που θα ερευνούσαν στο πλαίσιο των μαθημάτων της Ποιμαντικής και της Συμβουλευτικής Ποιμαντικής. Πλην της συγκεντρώσεως της βιβλιογραφίας σκοπός ήταν επίσης η γνωριμία με Γέροντες στο μέτρο που ήταν δυνατή ο εντοπισμός τους στο χώρο προελεύσεως τους και κατοικίας τους. Ήταν σημαντική η επίτευξη προσωπικής γνωριμίας με αυτούς.

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Συναπτά προς την Πνευματική Γεωγραφία ήταν και η διερεύνηση στο χώρο προελεύσεως τους και η αναζήτηση σημαντικών μνημείων (Ιερών Μονών, Ιερών Ναών και άλλων πολιτιστικών αγαθών). Αυτά όλα αποτελούν θεραπευτικά ερεθίσματα τα οποία εγγράφονται σε έναν ιδιότυπο *Θεραπευτικό Τουρισμό*¹², όπου τουρισμός και προσκύνημα συνδέονται στην τόσο μεγάλη θρησκευτική - πολιτιστική παράδοση της χώρας μας και ο περιηγητής αποκομίζει όλα τα δυνατά οφέλη από μια τέτοια δραστηριότητα.

Με «κλεμμένη» την ιδέα φοιτητής κληρικός αποτύπωσε σε έντυπη μορφή έρευνά του για το Νομό Μαγνησίας.

¹¹ Βλ. [Ομότιπλο άρθρο του Καθηγητού](#), δημοσιευμένο στο Περ. «Εφημέριος» 1985 σ. 231-234.

¹² Βλ. άρθρα του Καθηγητού με τίτλο: [Θεραπευτικός τουρισμός](#), δημοσιευμένα στο Περ. «Εφημέριος» 1988, σ. 136-137 [και τη συνέχειά του](#) στο Περ. «Εφημέριος» 1989 σ. 16-18.

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

Μέσω προτάσεων του καθηγητή Βιογραφιών, Κειμένων, Μελετών ποιμαντικού ενδιαφέροντος εμπνεύστηκαν πολλοί φοιτητές και προχώρησαν με αξιόλογα εφόδια σε μια μεγαλύτερη μελέτη και διερεύνηση σε βάθος. Οι πηγές ήταν πραγματικά πολλές αλλά και η καθοδήγηση για την εύρεσή τους ήταν δεδομένη. Η πρόσβαση επίσης στην βιβλιοθήκη του Σπουδαστηρίου ήταν πάντοτε εύκολη και πάντα αποτελούσε έναν φιλόξενο χώρο για τους μεταπτυχιακούς αλλά και τους προπτυχιακούς φοιτητές του Τμήματος¹³.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Όπως σε αρκετά μαθήματα έτσι και στα μαθήματα του καθηγητού δεν έλειπε η προετοιμασία των φροντιστηριακών εργασιών, κατά την διεξαγωγή των οποίων όμως υπήρχαν δίπλα στους φοιτητές πολύτιμοι συνεργάτες του, όπως ο π. Γεώργιος Ευθυμίου, η κ. Βαρβάρα Γιαννακοπούλου, ο κ. Στέφανος Κουμαρόπουλος και ο κ. Άγγελος Βαλλιανάτος, οι οποίοι ήταν πάντα πρόθυμοι να καθοδηγήσουν τους φοιτητές υπό την επίβλεψη βεβαίως του καθηγητού.

HIGHLIGHTS

Οι σημειώσεις μαθημάτων *αλλιώς...* Σε κάθε μάθημα οριζόταν ένας ή δυο φοιτητές από τον καθηγητή, οι οποίοι σημείωναν τα “highlights” της παράδοσης του κάθε μαθήματος, κατά την δική τους πάντα κρίση. Το σημαντικότερο της συγκεκριμένης διαδικασίας ήταν ότι αυτές οι σημειώσεις στο τέλος κάθε εξαμήνου μοιράζονταν σε όλους τους φοιτητές για να μπορούν να έχουν ολοκληρωμένη εικόνα των όσων διδάσκονταν και λέγονταν στα αμφιθέατρα.

ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

¹³ Να σημειωθεί ότι ο Καθηγητής φρόντισε προς αυτή την κατεύθυνση της ενημέρωσης των φοιτητών και μετά την αφυπηρέτησή του χαρίζοντας πολλά βιβλία της προσωπικής του βιβλιοθήκης στην Βιβλιοθήκη της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τα βιβλία αυτά σε τρεις ενότητες καταλογογραφήθηκαν και τοποθετήθηκαν σε ανάλογο χώρο προσβάσιμο στους φοιτητές και τις φοιτήτριες και γενικότερα τους αναγνώστες της Βιβλιοθήκης. Βλ. Α.Μ. Σταυροπούλου 1. [Βιβλία και Βιβλιοθήκες \(Βιβλία Πνευματικής Γεωγραφίας και Θεραπευτικού Τουρισμού\)](#), 2. [Σκέψεις για μια Ποιμαντική Βιβλιοθήκη Γάμου και Οικογενείας. Τα Βιβλία και ο αποχωρισμός τους](#). 3. [Η Ποιμαντική και τα βιβλία της. Σχεδιάγραμμα κατάταξής τους με αφορμή μια δωρεά](#).

Μέσα σε ένα κλίμα αλληλογνωριμίας και συνεργασίας των φοιτητών είτε βρίσκονταν σε προπτυχιακό είτε σε μεταπτυχιακό επίπεδο, δεν θα μπορούσε να λείπει και το πνεύμα των ομαδικών εργασιών. Το ομαδοσυνεργατικό πνεύμα άνθιζε στα αμφιθέατρα και οι στόχοι γίνονταν κοινοί χωρίς ίχνος ανταγωνισμού. Η επίβλεψη του καθηγητή ήταν αυτή που έδειχνε το μονοπάτι αλλά ταυτόχρονα και τον ορίζοντα.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΕΙΣ ΑΛΛΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΤΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ

Συχνά προσκαλούνταν για να εκθέσουν τις εμπειρίες τους και τις γνώσεις τους άνθρωποι που είχαν να προσφέρουν και να ανοίξουν τους ορίζοντες των φοιτητών. Κληρικοί για να προσφέρουν περιστατικά της καθημερινότητας και της αντιμετώπισής τους και επιστήμονες για θέματα που οι φοιτητές είχαν ζητήσει περαιτέρω εμβάθυνση. Με αυτόν τον τρόπο ο καθηγητής έδειχνε ότι δεν είναι ο παντογνώστης και ότι η γνώση συγκροτείται και είναι έργο πολλών.

Σε επιστολή της προς τον Καθηγητή η κ. **Ελένη Γραμματικοπούλου**, η επί είκοσι έτη *Υπεύθυνη του Προγράμματος των Μορφωτικών Εκδηλώσεων του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (Ε.Ι.Ε.)*, σημείωνε: Την εποχή εκείνη το πρόγραμμα «Επιστήμης Κοινωνία» δεν είχε και μεγάλη απήχηση στους νέους και κυρίως στους φοιτητές. Η παρουσία τους ήταν σχεδόν μηδαμινή. Ήσασταν ο μόνος που την ομιλία σας παρακολούθησε ένας μεγάλος αριθμός φοιτητών σας. Αυτό μας έδωσε και την ιδέα να εφαρμόσουμε, εφεξής, τη χορήγηση πιστοποιητικού παρακολούθησης. Και το δέλεαρ πέτυχε».

Η Διδακτική της Συμβουλευτικής Ποιμαντικής από τον Καθηγητή κ. Αλέξανδρο Μ. Σταυρόπουλο

Στέφανου Χρ. Κουμαρόπουλου
Δρ. Θεολογίας

Στα μαθήματά του της Συμβουλευτικής Ποιμαντικής (Σ.Π.) ο Καθηγητής μας μιλούσε για παραδείγματα συμβουλευτικής από τους Αγίους, τον Άγιο Ισαάκ τον Σύρο, τον Αββά Δωρόθεο, το Γεροντικό, τους σύγχρονους τότε Γέροντες όπως τον Άγιο Πορφύριο¹⁴, τον Άγιο Παΐσιο, τον Άγιο Ιάκωβο

¹⁴ Ο Καθηγητής έχει γράψει για τον Άγιο Πορφύριο, τον πνευματικό του, δύο άρθρα [Η βασιλική δρυς \(μνήμη Γέροντος Πορφυρίου\)](#), Εφημέριος 1991, σ. 376-378, και [Ιχνηλασία γερόντων \(με αφορμή την επιστολή του Γέροντος Πορφυρίου προς τα πνευματικά του παιδιά\)](#), Εφημέριος 1995 σ. 40-41. Σε κάποιους από μας είχε εμπιστευτεί μάλιστα ότι το μεγαλύτερο δώρο του Θεού στη ζωή του ήταν η γνωριμία του με τον Άγιο Γέροντα Πορφύριο.

Τσαλίκη, τον Άγιο Αμφιλόχιο της Πάτμου και άλλους πολλούς. Ο ίδιος θεωρούσε τους διακριτικούς και φωτισμένους πνευματικούς οδηγούς δώρα του Θεού. Πολλοί από μας για πρώτη φορά μάθαμε την Φιλοκαλία¹⁵, τους νηπτικούς πατέρες από το μάθημά του.

Όταν ήθελε να μας διδάξει για όλα αυτά, μας μοίραζε σε φωτοτυπία ένα κείμενο και με ερωτήσεις μας καλούσε να δούμε τα στοιχεία που μας έδιναν ως πρότυπα συμβουλευτικής ποιμαντικής. Έτσι την στάση φιλοξενίας¹⁶, την «τέχνη της αγάπης»¹⁷ της ερήμου, διδαχθήκαμε μέσα από την ανάλυση κειμένου του Αγίου Ισαάκ του Σύρου. Η στάση αυτή φωτιζόταν μέσα από την σύγχρονη συμβουλευτική του Ρότζερς, εκπροσώπου της ουμανιστικής ψυχολογίας, που μίλαγε και αυτός για την στάση υποδοχής και αποδοχής του συμβουλευόμενου.

Ο ίδιος για τους φοιτητές (προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς) υπήρξε και είναι ένας σοφός σύμβουλος ζωής. Μάθαμε πολλά από την ευγένεια του: Πώς να φερόμαστε στους συνανθρώπους μας και ιδίως σε όσους μας έχουν ανάγκη. Είχε έγνοια για όλους. Ιδιαίτερα όμως νοιάστηκε για τους φοιτητές που είχαν προβλήματα ψυχικής υγείας. Γι' αυτούς ίδρυσε υπό την ευθύνη και εποπτεία του το [Γραφείο Συμβουλευτικής της Θεολογικής Σχολής](#) του ΕΚΠΑ, που λειτούργησε για πάνω από δεκαπέντε χρόνια¹⁸.

Στη διδασκαλία του τόνιζε πάντα την σημασία της υγιούς σχέσης συμβούλου συμβουλευόμενου, ποιμένα πιστού, καθηγητή-μαθητή. Μας δίδασκε να μελετούμε πάντα τόσο τις ψυχολογικές περιγραφές όσο και τις σύγχρονες κοινωνικές έρευνες, για να είμαστε πιο αποτελεσματικοί. Παρότρυνε, όλους, να είμαστε δίπλα στους μαθητές (ή στους ποιμαιομένους για τους ιερείς), όχι ως αυθεντίες αλλά ως παραστάτες και συνοδοιπόροι τους στο δρόμο για τον Ουρανό, δηλαδή ως ποιμαντικοί σύμβουλοι.

Το βιβλίο του *Ορθόδοξη Συμβουλευτική Ποιμαντική* (Εκδ. Αρμός 2012) αφιερώνεται στον Άγιο Γέροντα τον οποίο *χαρακτηρίζει* ως «φωτεινό ορόσημο της Συμβουλευτικής Ποιμαντικής, μιας πνευματικής γεωγραφίας, των νεωτέρων χρόνων».

¹⁵ Βλ. Α. Μ. Σταυρόπουλου, [Ο Φιλοκαλικός άνθρωπος, Μία ορθόδοξη πρόταση ζωής](#), περ. «Κοινωνία» έτος ΜΒ', τεύχος 2, Απριλίου – Ιουλίου, σ. 141-151. Περιελήφθη επίσης στο βιβλίο του ίδιου *Ορθόδοξη Συμβουλευτική Ποιμαντική*, Εκδ. Αρμός, Αθήνα 2012, σ. 33-47.

¹⁶ [Η στάση φιλοξενίας](#), Περ. Εφημέριος 1984, σ. 200-202.

¹⁷ [Η τέχνη της αγάπης](#), Περ. Εφημέριος 1984 σ. 232-234, 248-249, 264-265.

¹⁸ Στο Γραφείο Συμβουλευτικής υπηρέτησε περίπου για μία πενταετία η αείμνηστη πλέον, Κοινωνική Λειτουργός Ευτυχία Γιαννουλάκη. Από τους κύριους συνεργάτες του Γραφείου ήταν ο Αιδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρεσβύτερος αείμνηστος πλέον, π. Αδαμάντιος Αυγουστίδης, Ψυχίατρος και Δρ. Θεολογίας τότε, μετέπειτα Καθηγητής στο Τμήμα Θεολογίας του ΕΚΠΑ. Στον Προγραμματισμό των συναντήσεων συνεργάστηκε και η κ. Αριάδνη Σαραντουλάκου, τότε Γραμματεός του Τομέα Χρ. Λατρείας, Αγωγής και Διαποιμάνσεως, σήμερα ΕΔΙΠ στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευολογίας του ΕΚΠΑ. Στην εκπροσώπηση του Γραφείου σε Συνέδρια και σε Ημερίδες και σε συνεργασίες με άλλα Συμβουλευτικά Κέντρα Φοιτητών στην Ελλάδα βοήθησε ο Δρ. Θεολογίας Στέφανος Κουμαρόπουλος.

Οι έρευνες γύρω από το μάθημα της Σ.Π.

Αρκετές έρευνες έγιναν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας του μαθήματος της Σ.Π. στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Χρησιμοποιούσε την έρευνα ως εργαλείο διδακτικών εφαρμογών. Για την ανακάλυψη και άλλων σύγχρονων μορφών γερόντων, πνευματικών και ποιμαντικών συμβούλων είχε ξεκινήσει, ο Καθηγητής, από το 1983 -με συνεργάτες του και φοιτητές- μια έρευνα που την ονόμασε Πνευματική Γεωγραφία¹⁹. Η έρευνα αυτή είχε σκοπό να καταγράψει μαρτυρίες και εμπειρίες για τις συμβουλευτικές μεθόδους και πρακτικές αυτών των μορφών, οι οποίοι υπήρξαν κληρικοί θα μπορούσαν όμως να είναι μοναχοί-ές ή και σπανιότερα λαϊκοί.

Μια άλλη πιλοτική έρευνα²⁰ με ερωτηματολόγιο που έγινε σε συνεργασία με τον Στέφανο Κουμαρόπουλο (κυκλοφορήθηκε το 1998) υπήρξε αυτή με τίτλο: [Το έργο του Θεολόγου Καθηγητού και το μάθημα των Θρησκευτικών](#). Η έρευνα αποτύπωσε τις απόψεις των εν ενεργεία Θεολόγων Καθηγητών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, για το έργο τους και το μάθημα των Θρησκευτικών. Αναδείχτηκε μεταξύ άλλων και η αξιοποίηση της συμβουλευτικής εκ μέρους τους. Αυτό έδωσε την αφορμή για να διερευνηθεί [η συμβουλευτική διάσταση του έργου του Θεολόγου Καθηγητή σε διδακτορική διατριβή](#), υπό την εποπτεία του.

[Ο εξομολόγος και η αντιμετώπιση προβλημάτων ψυχικής υγείας](#) υπήρξε ο τίτλος μιας άλλης έρευνας με ερωτηματολόγιο, που πραγματοποιήθηκε, αρχές του 2000, υπό την εποπτεία του και με τη βοήθεια του γράφοντος μεταξύ ιερέων του Λεκανοπεδίου Αττικής που στην πλειοψηφία τους ήταν πνευματικοί²¹.

Ένα άλλο πιλοτικό ερευνητικό έργο, για την άσκηση των φοιτητών, πραγματοποιήθηκε με τον τίτλο. [Η ευαισθητοποίηση σε θέματα επικοινωνίας και συμβουλευτικής](#). Πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Σ.Π. υπό την εποπτεία του Καθηγητού και σε συνεργασία με τον Δρ. Θεολογίας, Στέφανο Χρ. Κουμαρόπουλο. Στόχος της προσπάθειας αυτής η πρακτική εμπέδωση δεξιοτήτων επικοινωνίας και συμβουλευτικής εκ μέρους των φοιτητών. Χωρίστηκαν σε ομάδες των τριών (σύμβουλος, συμβουλευόμενος, παρατηρητής) και δοκίμασαν στην πράξη, όσα θεωρητικά διδάχτηκαν. Στη συνέχεια ο κάθε φοιτητής φρόντισε να καταγράψει σε ήχο

¹⁹ [Πανεπιστήμιο και ζωή. Έρευνα πνευματικής γεωγραφίας](#), Περ. Εφημέριος 1985 σ. 56-58.

²⁰ Διεξήχθη σε συνεργασία με τον Στέφανο Κουμαρόπουλο, ο οποίος για δύο χρόνια είχε αποσπασθεί στο Τμήμα Κοιν. Θεολογίας ΕΚΠΑ από την Μέση Εκπαίδευση.

²¹ Δημοσιεύτηκε στο Αλέξανδρου Μ. Σταυρόπουλου Συμβουλευτική Ποιμαντική (Διδακτικές Σημειώσεις), Αθήνα 2000, σ.115-117 και έγινε στο πλαίσιο έρευνας στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας, όπου ο γράφων το σημείωμα υπηρετούσε ως αποσπασμένος από τη Μέση Εκπαίδευση. Για το σκεπτικό της έρευνας αυτής βλ και [ομότιπλο άρθρο](#) στον Εφημέριο (Ιούλιος και Αύγουστος του 2000).

κάποια συμβουλευτική συνάντηση με φίλο του, όπου επιχείρησε την πραγματοποίηση των διδαχθέντων δεξιοτήτων. Η άσκηση αυτή καταγράφηκε σε κείμενο και αξιολογήθηκε. Η ευμενής υποδοχή που έτυχαν τα μαθήματα ευαισθητοποίησης εκ μέρους των φοιτητών επισημαίνουν την ανάγκη για συνέχιση και διεύρυνση του προγράμματος στο μέλλον.

Για πολλούς φοιτητές του υπήρξε ένας εμπνευσμένος ακαδημαϊκός δάσκαλος της Συμβουλευτικής. Στις λίγες γραμμές που προηγήθηκαν προσπαθήσαμε με τρόπο συνοπτικό να αποτυπώσουμε τα στοιχεία Διδακτικής του μαθήματος και τη χρησιμότητά τους για την εμπέδωση αρχών και κανόνων για την άσκηση του συμβουλευτικού έργου εκ μέρους τους ως μελλοντικών ποιμαντικών συμβούλων. Ελπίζουμε ότι σκιαγραφήσαμε επαρκώς τη μέριμνα του Καθηγητού και την Διδακτική του για ένα τόσο ευαίσθητο αντικείμενο γνώσεως και πρακτικής.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Στο τέλος αυτής της επιτομής και παρουσιάσεως της Διδακτικής του καθηγητού Αλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου στα μαθήματα της Ποιμαντικής Θεολογίας, αντί επιλόγου, ας μας επιτραπεί να παραθέσουμε αποσπασματικά κάποια σημεία από άρθρο του γραμμένο δύο χρόνια πριν την αποχώρησή του από το Πανεπιστήμιο. Δείχνουν κατά κάποιο τρόπο ότι το έργο δεν τελείωσε αλλά συνεχίζεται από άλλους και ελπίζει ότι αυτοί οι άλλοι θα πραγματοποιήσουν ό,τι δεν μπόρεσε ο ίδιος και ακόμα καλύτερα.

Υπάρχουν στιγμές στη ζωή του κάθε ανθρώπου που είναι υπέρτατης σημασίας. Όπως η στιγμή κατά την οποία είναι έτοιμος να παραδώσει τη σκυτάλη στον επόμενο δρομέα και αυτός στη συνέχεια στον επόμενο. Δεν είναι απαραίτητο να μετέχει στο άθλημα της σκυταλοδρομίας. Ο κάθε δρόμος με πραγματική και μεταφορική έννοια περιλαμβάνει αυτή την κορυφαία στιγμή της παραδόσεως της σκυτάλης, της οποιασδήποτε σκυτάλης, στον επόμενο, σ' αυτόν που ακολουθεί ή εξακολουθεί αυτό που αυτός έκανε μέχρι τώρα.

Τελικά, ποιο είναι εκείνο που μετράει; Το αποτέλεσμα ή η διαδικασία;

Το ζήτημα είναι, οι άνθρωποι που αποχωρούν από την ενεργό δράση να μη παραιτούνται και από τη δημιουργική δραστηριότητα.

[«Μαραθώνιος και Σκυταλοδρομία».](#)

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΤΟΥ

Μαρτυρίες αυτήκων και αυτοπτών μαρτύρων (φοιτητών και συνεργατών)

Ευχάριστες αναμνήσεις

Ακούγοντας σημεία των ομιλιών (σε τιμητική εκδήλωση για τον Α.Μ. Σταυρόπουλο), ο νους ταξίδεψε αρκετά χρόνια πίσω στα φοιτητικά μου χρόνια όπου σας είχα καθηγητή τόσο στο προπτυχιακό όσο και στο μεταπτυχιακό. Ευχάριστες αναμνήσεις ξεπήδησαν, και ήρθαν στη θύμησή μου στιγμές από τα μαθήματα. Εγώ δεν έχω διδακτορικό, ούτε σας ξέρω τόσο καλά όσο οι ομιλούντες. Θα ήθελα όμως να προσθέσω δύο πραγματάκια, βιωματικά, μιλώντας μέσα από την πτωχή μου εμπειρία. Είναι η οπτική ενός φοιτητή.

Με αυτό που θέλω να ξεκινήσω είναι με τη διαφορετικότητα του προσώπου. Ένα προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών έχει πολλά μαθήματα, τα οποία κάνουν πολλοί και διαφορετικοί καθηγητές. Ελάχιστοι όμως είναι εκείνοι που θα σου μείνουν στο τέλος, ελάχιστους θα θυμάσαι. Όχι γιατί εσύ είσαι εμπαθής ή περιεργός ή αδιάφορος, αλλά γιατί λίγοι είναι εκείνοι που θα σε προσεγγίσουν. Ελάχιστοι καθηγητές είναι πρόθυμοι να σε συμβουλέψουν, να σε καθοδηγήσουν, να σε διδάξουν. Στα τότε φοιτητικά μου χρόνια λίγοι ήταν εκείνοι που ήταν διαφορετικοί, ξεχώριζαν, ανάμεσά τους και εσείς.

Νοιαζόσασταν για τον κάθε φοιτητή ξεχωριστά. Κοιτάγατε το πρόσωπο του άλλου, και αναλόγως την διαφορετικότητα του προσώπου προσαρμόζατε την ποιμαντική σας, την μέθοδο προσέγγισης και τον βοηθούσατε. Ακόμα και τώρα, τόσα χρόνια μετά, είστε ανοιχτός απέναντι σε κάθε φοιτητή και έτοιμος να του δείξει δρόμους, νέους ορίζοντες, τροφή για να προβληματιστεί και να εξελιχθεί. Ανοιχτός στη χρήση νέων τεχνολογιών, εναρμονιζόμενος με την εποχή μας, μη θέλοντας να μείνει πίσω στις εξελίξεις της εποχής, ακολουθώντας το ρεύμα της εποχής, αλλά παρόλα αυτά δεν αλλοτριώνεστε ούτε χάνετε την μοναδικότητα του προσώπου.

Ενσαρκώνετε τις αρχές και τις αξίες της ποιμαντικής, και όσα αναφέρετε στα άρθρα σας και στα ποιήματά σας τα βιώνετε και τα μεταδίδετε στους άλλους. Ευδεχομένως πρώτα πράττετε και εν των υστέρων γράφετε. Δείξατε εμπράκτως της στάση φιλοξενίας και από εκεί που ήταν του Rogers, έγινε του Σταυρόπουλου. Σας ευχαριστούμε για όλα μέσα από τα βάθη της καρδιάς μας. Να είστε πάντα καλά και εσείς και η σύζυγός σας.

*Με εκτίμηση και σεβασμό
Χρυσούλα Χατζηλία*

Θυμάμαι...

Έχουν περάσει δύο δεκαετίες και παραπάνω από τότε που ήμουν φοιτήτρια στο μεταπτυχιακό σας πρόγραμμα, αλλά θυμάμαι... Θυμάμαι ακόμη το καλοσυνάτο πρόσωπό σας, το αστείρευτο χαμόγελό σας, την προθυμία σας να μας συμβουλευέτε σε κάθε μας βήμα με τις γνώσεις σας και τη συμπαραστάσή σας. Ήσασταν πάντα εκεί για όλους και για τον καθένα μας ξεχωριστά και συνεχίζετε... Για μας είστε η σκάλα που μας ανέβασε στους στόχους και τα όνειρά μας. Όχι μόνο καθηγητής, αλλά πάνω απ' όλα Άνθρωπος. Ένα μεγάλο ευχαριστώ και ευγνωμοσύνη για όλα αυτά τα χρόνια που παραμείνατε δίπλα μας με πατρική στοργή, υπομονή και ανεξάντλητη αγάπη, γιατί αυτές οι στιγμές δεν σβήνουνται ποτέ από την καρδιά μας.

Θερμά συγχαρητήρια στέλνω με την καρδιά μου

*να είσαστε πάντοτε καλά η ευχή είναι η δικιά μου!!!
Να έχετε υγεία και χαρά πάντοτε στη ζωή σας
και η Πάναγιά και ο Χριστός να είναι πάντα μαζί σας!!!
Όλοι εμείς που μάθαμε και ζήσαμε κοντά σας
δεν θα ξεχάσουμε ποτέ τη συμπεριφορά σας!!!
Μια καλοσύνη για όλους μας που πάντα ήταυ μεγάλη
και μας χωρούσε όλους μας η πατρική σου αγκάλη.
Εύχομαι καλή χρονιά και κάθε ευτυχία
και ό,τι και να κάνετε να έχει επιτυχία!!!*

Με βαθιά εκτίμηση,

Μαρία Σταματοπούλου

Σκέψεις... ευχαριστήριες!

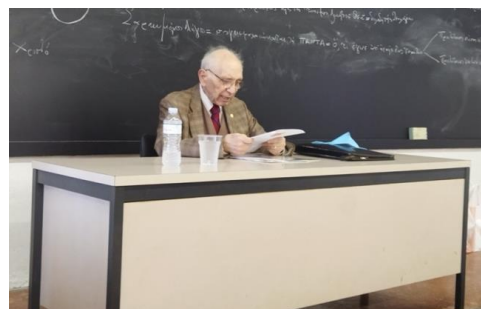
Ο κύριος Σταυρόπουλος είναι ο φάρος κι ο οδηγός μου στην προσωπική, φοιτητική και έγγαμη ζωή μου. Συντέλεσε στο να κατανοήσω σε βάθος τι σημαίνει να μελετώ ουσιαστικά και βιωματικά την ορθόδοξη πίστη και ζωή. Έγινε διακριτικά και δυναμικά υπεύθυνος για την ευτυχισμένη ζωή μου μέσα στην οικογένεια μου μια και την έχτισε με αγάπη ουσιαστική γεμάτη σύννεση και Άγιο Πνεύμα αναθέτοντάς μου να οργανώσω την ευρυμαθή βιβλιοθήκη του για την Ποιμαντική Γάμου και Οικογενείας και εξ αυτού να ωφεληθώ τα μέγιστα. Η αέναη αγάπη του για όσους μας, η διάθεσή του να βλέπει ολόπλευρα αλλά και με χαρούμενη και Σόφη ματιά κάθε γεγονός με έμαθε με ανοικτή καρδιά να προσπαθώ να ζω τη θεαυθρώπινη ζωή του Κυρίου μας χωρίς πλήξη και λήξη. Ο Κύριος ας μας τον χαρίζει θησαυρό ατίμητο και μοναδικό. Ευχαριστώ πολύ τον Θεό που γνώρισα εκείνον και με τίμησε με το να μου επιτρέψει να είμαι στην εξάιρετη ομάδα του.

Ευγνώμων!

Μαρία Πάνου

Α Ω

«Υπάρχουν στιγμές στη ζωή του κάθε ανθρώπου που είναι υπέρτατης σημασίας. Όπως η στιγμή κατά την οποία είναι έτοιμος να παραδώσει τη σκυτάλη στον επόμενο δρομέα και αυτός στη συνέχεια στον επόμενο. Δεν είναι απαραίτητο να μετέχει στο άθλημα της σκυταλοδρομίας. Ο κάθε δρόμος με πραγματική και μεταφορική έννοια περιλαμβάνει αυτή την κορυφαία στιγμή της παραδόσεως της σκυτάλης, της οποιασδήποτε σκυτάλης, στον επόμενο, σ' αυτόν που ακολουθεί ή εξακολουθεί αυτό που αυτός έκανε μέχρι τώρα.

Τελικά, ποιο είναι εκείνο που μετράει; Το αποτέλεσμα ή η διαδικασία;

Το ζήτημα είναι, οι άνθρωποι που αποχωρούν από την ενεργό δράση να μη παραιτούνται και από τη δημιουργική δραστηριότητα».

(Απόσπασμα από το άρθρο του Αλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου,
[Μαραθώνιος και Σκυταλοδρομία](#))